

Dr. Samir Aličić

Docent

Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

samiralicic1@gmail.com

UDK 663.2:347(37)

663.2:346.54(37)

Izvorni naučni rad

“GEOGRAFSKO PORIJEKLO” VINA U RIMSKOM PRAVU

Sažetak

Predmet istraživanja su rimski pravni tekstovi u kojima se spominje regija ili mjesto porijekla vina. Cilj rada je da se utvrdi kakav pravni značaj “geografsko porijeklo” vina ima u rimskom pravu. Autor smatra da je pitanje, iz koje regije vino potječe, značajno s tri aspekta: zaštite italskog vinogradarstva od konkurencije iz provincija putem protekcionističkih mjera, zatim cijene vina, i preciznijeg određivanja vina kao generično određene prestacije u obligaciji čime potraživanje postaje tačno određeno (certum). Uprkos tome što su vodili računa o mjestu porijekla vina, rimski pravnici nisu izgradili opći pojam “geografskog porijekla”.

Ključne riječi: *rimsko pravo, vino, geografsko porijeklo, generična stvar, cijena, obligatio certa, obligatio incerta, kupoprodaja, legat*

1. Uvod

U rimskim pravnim tekstovima se, kada se raspravlja o vinu, nerijetko spominje i regija odakle vino potječe.¹ No, zbog kazuističkog pristupa rimski pravnici nisu izgradili koncept “geografsko porijeklo proizvoda” ili pojam sličan tome, i u latinskom jeziku ne postoji termin kojim bi se on označio. Uprkos nepostojanju takvog općeg pojma, regija ili mjesto proizvodnje robe imaju veliki značaj u rimskom pravu. U tom smislu posebno je karakteristično vino, koje predstavlja tipičnu trgovačku robu (*merx*) i za koje i inače u pravnom prometu važe specifična pravila.²

---

¹ U Digestama se govori npr. o falernskom (Labeon u D.33.1.17.1), sorentinskom (Prokul u D.33.6.16pr) i kampanskom vinu (Ulpijan u D.19.2.11.3 i D.45.1.75.2 i Gaj u D.45.1.74).

² U skladu s time, broj sporova povodom vina bio je veliki. Rimski pravnici su zato stvorili detaljna i rafinirana pravila o prometu vina. Ona su se u ponečemu razlikovala od općih pravila, pa se, recimo, danas ponekad govori o pravilima o

U ovom radu bavit ćemo se analizom rimskih tekstova u kojima se spominje regija iz koje potječe vino. Nastojat ćemo da dokažemo sljedeće:

- da su vlasti u javnom interesu više puta donosile protekcionističke mjere kojima se štitilo vinogradarstvo u Italiji od konkurencije iz provincija, i da se to može smatrati relativno konstantnom tendencijom rimske zakonodavne politike od perioda pozne republike do Dioklecijana;
- da geografsko porijeklo vina može značajno da utječe na cijenu vina, o čemu rimski pravници i zakonodavci vode računa prilikom zakonskog maksimiranja cijena i procjene vrijednosti stvari koja je predmet spora;
- da je preciziranje mjesta ili regije proizvodnje, uz određivanje kvaliteta, jedan od uslova specifikacije (tj. preciznijeg određivanja) vina kao generične stvari, odnosno da je preduslov da bi se obligacija koja ima za predmet vino smatrala za obligaciju s tačno određenim predmetom (*obligatio certa*) u svim slučajevima u kojima se vino duguje kao generična stvar (tj. kad nije individualizirano, npr. ugovaranjem predaje tačno određenog bureta).

2. Ograničenja za gajenje vinograda u provincijama

Rimljani su izgleda vrlo rano pokušavali da zakonodavnim mjerama zaštite italsko vinogradarstvo od konkurencije iz provincija. Prvu takvu mjeru spominje Ciceron:

Cicero, *De republica*, 3.16 ...*nos vero iustissimi homines, qui Transalpinas gentis oleam et vitem serere non sinimus, quo pluris sint nostra oliveta nostra-*

---

kupoprodaji vina kao o posebnoj disciplini u okviru rimskih pravila o kupoprodaji. Njima su se savremeni romanisti mnogo bavili. Međutim, većina njih, posebno onih s njemačkog govornog područja, već decenijama je uglavnom zarobljena u, kako se čini, beskonačnoj raspravi o pitanju prelaza rizika kod kupoprodaje vina, koja s aspekta našeg istraživanja nije od velikog značaja (Pennitz, 1994; Olszak, 1990; Jakab, 1999a, 1999b, 2002, 2003, 2004, 2009; Yaron, 1959; Van Oyen, 1968; von Lübtow, 1956–1957; Casavola, 1954). Radova koji se bave različitim aspektima kupoprodaje vina, a ne pretežno prelaskom rizika, ima manje. U tom smislu posebno je interesantna monografija autorice Benitez Lopez (1994). Također, broj radova posvećenih drugim problemima prometa vina, poput zajma i legata vina, ili javnopravnim propisima o proizvodnji i prometu vina, relativno je skroman (Mckinlay, 1953; Eitrem & Amundsen, 1957; Hanemaayer, 1968; Manfredini, 1988; Cracco Ruggini, 1998; Zazzera, 1972).

*equae vineae; quod cum faciamus, prudenter facere dicimur, iuste non dicimur, ut intellegatis discrepare ab aequitate sapientiam.*³

Ovaj Ciceronov kratki pasus je jedini izvor koji svjedoči o ovoj mjeri, tako da o njoj ne znamo ništa pouzdano, osim da je donijeta prije nego što je Ciceron napisao svoje djelo *De republica*, dakle prije otprilike 54–51 p.n.e, i da je njome *narodima preko Alpa (Transalpinas gentis)* bilo zabranjeno da sade vinovu lozu i masline. Nije poznato ni da li je bila u formi zakona, senatske odluke ili možda edikta upravnika provincija. O njenom karakteru, vremenu i razlozima donošenja iznijete su različite teorije koje spadaju u domen pretpostavki.⁴ Kako god bilo, ova mjera se nije dugo održala i teško da je dala značajnije rezultate.⁵

Više podataka imamo o mjeri za ograničenje uzgajanja vinograda koju je donio imperator Domicijan, vjerojatno 91. ili 92. godine.⁶ Jedini koji govori o njenoj sadržini je Svetonije, koji kaže da je Domicijan donio edikt kojim je zabranio sađenje novih vinograda kako u Italiji tako i u provincijama, i naredio da se uništi polovina postojećih vinograda u provincijama:

*Suet. Domit. 7.2 Ad summam quondam ubertatem vini, frumenti vero inopiam existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit, ne quis in Italia novellaret utque in provinciis vineta succiderentur, relicta ubi plurimum dimidia parte; nec exsequi rem perseveravit.*⁷

Prema Svetoniju, razlog donošenja ove mjere bila je hiperprodukcija vina s jedne strane, i nestašica žita s druge. Ovo se slaže kako s arheološkim podacima tako i s literarnim izvorima koji nedvosmisleno svjedoče o povećanju

---

³ Cicero. *De republica*, 3.16 ...mi pak veoma pravedni ljudi, koji narodima preko Alpa nismo dozvoljavali da sade masline i lozu, da bi više vrijedili naši maslinjaci i naši vinogradi; kad smo to učinili, govorili smo da smo razumno postupili, ali ne i pravedno, da bi bilo jasno da se razlikuje pravičnost od mudrosti.

⁴ Od novijih radova vidjeti posebno Silver (2011). O interpretaciji ovog teksta sa filozofskog aspekta vidjeti Fott (2014).

⁵ Vinogradi i maslinjaci su od strane grčkih kolonista iz Masilije (današnjeg Marseja) bili zasađeni u južnoj Galiji davno prije rimskog osvajanja. Osim toga, nastavilo se širenje površina pod ovim kulturama za vrijeme rimske vlasti, što znači da ova mjera nije bila dugo u primjeni ili da nije bila dosljedno provođena.

⁶ Prema Hronici Sv. Jeronima (Hieronimus, *Chron.* 91–92) ona je donijeta u jedanaestoj godini Domicijanove vladavine, odnosno treće godine 217. olimpijade, što bi odgovaralo 91. ili 92. godini.

⁷ Suet. *Domit. 7.2* Jednom zbog velikog izobilja vina, a nestašice žita smatrajući da su njihive zanemarene zbog brige o vinogradima, izdao je edikt, da niko u Italiji ne sadi nove i da se u provincijama vinogradi isijeku, tako da ih tamo ostane polovina; ali nije ustrajao da stvar sprovede.

površina pod vinogradima i o povećanju proizvodnje vina.⁸ Trka za profitom⁹ dovela je do gladi u pojedinim provincijama zbog nestašice žita, dok je jeftino vino produbilo problem alkoholizma. Kombinacija ova dva faktora izazvala je neredu u provincijama. Moguće je da je donošenje edikta bilo reakcija na nemire zbog nestašice žita u Maloj Aziji koji su mu neposredno prethodili. Prema Filostratu, koji se pohvalno izjašnjava o Domicijanovoj odluci, vodeću ulogu u njima imali su pijani ljudi (Philostratus, *Vitae sophistarum*, 521). Edikt su pozdravili i moralisti poput pjesnika Stacija, zbog povratka trezvenosti (Stadius, *Silvae* 4.3.11–12).

Dok izvori jasno svjedoče o tome da je Domicijanov edikt bio motiviran političkim i moralnim razlozima, ostalo je nejasno da li se on može smatrati, kako bismo danas rekli, "protekcioniističkom mjerom ekonomske politike"? Da li je njegova uloga bila da zaštiti italsko vinogradarstvo od konkurencije iz provincija? Neki smatraju da jeste (Maškin, 2005, str. 416), dok drugi to negiraju (Conison, 2012, str. 22–23),¹⁰ ističući da je ediktom zabranjeno sađenje novih vinograda i u Italiji, ne samo u provincijama. Ovo je bez sumnje tačno, ali ne treba zaboraviti da je, za razliku od Italije, Domicijan u provincijama naredio ne samo da se zabrani sađenje novih vinograda nego i da se uništi polovina postojećih. Prema tome, iako zaštita italskog vinogradarstva možda nije bila osnovni motiv donošenja ovog edikta, on je bez sumnje imao i "protekcioniističku" crtu. Štitio je *postojeće* italske proizvođače vina (uglavnom pripadnike senatorskog staleža), kao profitabilne kulture, kako od konkurencije provincijskih proizvođača i tako i od novih ulagača u samoj Italiji.

Sporno je koliki je bio stvarni domet Domicijanovog edikta. Dok je bar u nekim intelektualnim krugovima naišao na odobravanje, kako pokazuju gore citirani tekstovi Filostrata i Stacija, u narodnim masama izazvao je ogromno nezadovoljstvo, i to u tolikoj mjeri da Svetonije tvrdi da Domicijan iz straha od pobune uopće nije proveo svoj edikt (Suet. *Domit.* 14.2). Ipak, on je ostao na snazi i nakon Domicijanove smrti. Svetonijeva tvrdnja, zajedno s arheološkim i drugim podacima koji ukazuju na širenje površina pod vinogradima

---

⁸ Tako, Plinije se žali (Plinius, *Nat. Hist.* 14.8) da je u njegovo vrijeme masovna proizvodnja ugrozila kvalitet, čak i u Falernskoj regiji inače poznatoj po vrhunskom vinu.

⁹ Još je Katon, više od dva vijeka ranije, primijetio da je loza najprofitabilnija poljoprivredna kultura, daleko ispred žita (Cato, *De agri cultura*, 1.7).

¹⁰ Neki autori čak negiraju da su bilo kakvi ekonomski ili socijalni razlozi izazvali donošenje ove mjere, i tvrde da je ona bila čisto moralnog karaktera i da se može ubrojati u zakone protiv luksuza (*leges sumptuariae*) (Duncan-Jones, 1982, str. 34–35). Ima i onih koji smatraju da je Domicijanova mjera zaista bila odgovor na nestašicu žita, koja je možda imala veze s pretjeranim sađenjem vinograda u Kampaniji nakon erupcije Vezuva (Marzano, 2007, str. 199–200).

u provincijama u toku principata (Duncan-Jones, 1982, str. 35) utjecala je na mnoge autore da primijete da se edikt nije dosljedno primjenjivao (Maškin, 2005, str. 416; Conison, 2012, str. 22–23).

Ipak, to ne znači da Domicijanov edikt bio mrtvo slovo na papiru ili da je važio vrlo kratko kako neki autori tvrde.¹¹ Bilo je teško kontrolirati njegovu primjenu u mediteranskim regijama u kojima je već vijekovima bila ustanovljena vitikultura, ali to se ne može reći za provincije na sjeveru, poput Britanije, Rajnske oblasti i Podunavlja. One su u sastav Rimske imperije ušle ne tako davno, i utjecaj rimske civilizacije u Domicijanovo vrijeme još nije bio jak. U njima su postojali uslovi za proizvodnju vina, a zbog prisustva brojne rimske vojske i trgovine s Germanima postojala je i potreba za njime. Vino je uvoženo s Mediterana i to često u velikim količinama (vid. npr. Arthur & Williams, 1992), ali uprkos tome dugo vremena ne nalazimo ni spomena o proizvodnji vina u ovim oblastima. Tako, prvi koji nedvosmisleno spominje vinograde u Rajnskoj oblasti je pjesnik Auzonije iz četvrtog vijeka (Ausonius, *Mosella*). Dakle, možda se širenje površina pod vinogradima na Mediteranu i moglo sakriti od očiju vlasti, ali sađenje vinograda u provincijama u kojima nikada prije nije uzgajana loza je već bilo druga priča.

Domicijanov edikt ukinuo je imperator Prob (276–282). Po Eutropiju i Aureliju Viktoru, Prob je *dozvolio Galima i Panoncima* (sic!) da imaju vinograde. Pored toga, proveo je program sađenja loze na planini Alma Mons kod Sirmijuma (današnja Fruška gora) i u oblasti Mons Aurea (oblast u okolini današnjeg Smedereva). Projekat sađenja vinograda sprovela je vojska, koja ih je zatim prepustila na obradu lokalnom stanovništvu.¹²

Eutropius, *Breviarium*, 9.17 *Vineas Gallos et Pannonios habere permisit, opere militari Almam montem apud Sirmium et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conseruit et provincialibus colendos dedit.*

Aurelius Victor, *Epitomae de Caesaribus* 37.3 *Vineas Gallos et Pannonios habere permisit. Opere militari Almam montem apud Sirmium et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conseruit.*¹³

---

¹¹ Pojedini autori idu toliko daleko da Domicijanov ukaz nazivaju *kratkovjekim* (*short-lived*) (Kehoe, 1988, str. 42).

¹² Ove oblasti su i danas poznati vinarske regije. U čast imperatora Proba nazvano je višestruko nagrađivano rektorsko vino Novosadskog univerziteta – Probus.

¹³ Eutropius, *Breviarium*, 9.17 *Galima i Panoncima dopustio je da imaju vinograde, radom vojnika na planini Alma kod Sirmijuma i Aurea u Gornjoj Meziji zasadio je vinograde i dao ih provincijalcima na obradu.*

Eutropije i Aurelije Viktor potvrđuju da su glavne žrtve Domicijanovog edikta bili stanovnici sjevernih provincija Imperije. Nije poznato koji su bili Probovi motivi za ovu odluku. Moguće je da je želio da olakša snabdijevanje pograničnih trupa vinom, ali možda se prosto radi o njegovoj želji da pomogne razvoj svog zavičaja.¹⁴ Kako god stvari stajale, njome je stavljena tačka na skoro dva vijeka sprečavanja razvoja vinogradarstva u sjevernim provincijama Imperije.

3. Cijena vina i geografsko porijeklo

To što cijena vina zavisi, između ostalog, i od regije u kojoj je proizvedeno, nije neobično ni u današnje vrijeme. Međutim, u rimsko doba "geografsko porijeklo" imalo je mnogo veći značaj nego danas. Zapravo, kada govore o ekskluzivnom i skupom vinu, Rimljani uglavnom navode samo mjesto gdje je proizvedeno. Rijetko govore o drugim njegovim karakteristikama poput ugleda proizvođača ili tehnologije proizvodnje. Ekskluzivno vino je, ukratko, za Rimljane značilo – vino iz neke regije poznate po kvalitetnom grožđu. To što je vino npr. iz Falernuma, samo po sebi znači da je kvalitetno i skupo. Razlog za ovakav stav leži ne toliko u nedovoljno razvijenoj tehnologiji proizvodnje¹⁵ koliko u činjenici da u rimsko doba nije polagano puno pažnje procesu selekcije nove loze i prilagođavanju sorti novim uslovima. Rimljani, naprimjer, nisu smatrali da je igdje drugdje moguće gajiti recimo falernsko vino osim u brdima Falerna (Conison, 2012, str. 129).¹⁶

Iako je moguće da su Rimljani od pradavnih vremena proizvodili vino, jedina ekskluzivna vina koja su poznavali sve do sredine drugog vijeka bila su uvozna grčka vina.¹⁷ Međutim, grčki kolonisti u oblasti Kampanije su vremenom uspjeli da uzgoje u Amijenu pored Neapolisa (današnjeg Napulja) odličnu sortu grožđa, koja je najbolje rezultate dala kada je kasnije prenijeta

---

Aurelius Victor, *Epitomae de Caesaribus* 37.3 *Galima i Panoncima dopustio je da imaju vinograde. Radom vojnika na planini Alma kod Sirmijuma i Aurea u Gornjoj Meziji zasadio je vinograde.*

¹⁴ Imperator Prob rođen je u seljačkoj porodici u mjestu Budalija, današnji Martinci kod Sremske Mitrovice.

¹⁵ Rimljani nisu poznavali neke vrste vina koje se danas često smatraju ekskluzivnim, poput pjenušavih vina.

¹⁶ Kolumela je bio jedan od rijetkih koji je smatrao da aminejska sorta od koje se ono dobijalo može da se sadi u mnogim regijama, ali je priznavao da skoro niko od proizvođača ne dijeli njegovo mišljenje (Columella, *Res rustica*, 3.7.2: *cui nostrae sententiae scio paene omnium agricoliarum diversarum esse opinionem*).

¹⁷ Kod Plauta i Katona jedina vina poznata po geografskom porijeklu su grčka (Conison, 2012, str. 10–11).

u brda Falerna na granici Lacijuma i Kampanije. Bila je to prva kvalitetna italska sorta. Čuveno falernsko vino koje se od nje dobijalo predstavljalo je najcjenjenije vino u drevnom Rimu. Ono je vijekovima uživalo kulturni status. Moguće je da je bilo poznato već za vrijeme Anicijevog konzulata, 160. p.n.e. (Cicero, *Brutus*, 287).

U posljednjim decenijama Republike vladala je među rimskom elitom pomanjka za ekskluzivnim vinima, kako uvoznim grčkim tako i domaćim kampanjskim. Ona su dostizala toliko visoke cijene da su vlasti morale intervenirati. Plinije Stariji kaže da su cenzori 89. p.n.e. donijeli edikt o maksimiranju cijene grčkog amijenskog vina:

Plinius, *Nat. Hist.* 14.16: *P. Licinius Crassus, L. Julije Caesar censores anno urbis conditae DCLXV edixerunt, ne quis vinum Graecum, Amminiuque octonis aeris singula quadrantalia venderet. Haec enim verba sunt. Tanto vero greco vino gratia erat, ut singulae potiones in convictu darentur.* 18

U daljem tekstu (Plinius, *Nat. Hist.* 14.17) Plinije kaže da se u prvom vijeku p. n. e. znatno povećala potrošnja kako ekskluzivnog domaćeg, amijenskog, tako i uvoznog, grčkog vina.¹⁹ Dakle, Plinije je smatrao da je namjera cenzora bila da ograniči cijenu kako domaćem aminejskom, tako i uvoznom grčkom vinu. Izgleda da on nije dobro shvatio riječi edikta. Kada govore o *aminejskom grčkom* vinu, Rimljani iz perioda Republike mislili su ustvari na istu stvar, tj. na vino proizvedeno od grčke sorte iz Amijenuma, a ne na grčko i amijensko vino kao što to tumači Plinije. Dakle, ograničena je cijena samo ekskluzivnog domaćeg vina. Navedena mjera se uklapa u širu politiku ograničavanja neumjerene potrošnje putem zakona protiv luksuza (*leges sumptuariae*; vidi o njima Bonamente, 1980; Clemente, 1981), i nije imala protekcionistički karakter.

Cijena koju navodi Plinije je zbunjujuća, i izgleda da je začudila i samog Plinija koji zato uvjerava čitaoca da je doslovno prenio riječi edikta. On kaže da je bilo zabranjeno da se plati više od osam asa (dva sestercija, odnosno pola denarija) za kvadrantal grčkog aminejskog vina. Pod terminom kvadrantal

---

¹⁸ Plinius, *Nat. Hist.* 14.16: *Publije Licinije Kras, Lucije Julije Cezar, cenzori, 665. godine od osnivanja Grada izdali su edikt, da niko grčko i aminejsko vino ne proda za više od osam asa za jedan kvadrantal. Takve su naime riječi (edikta). Toliko je naime grčko vino bilo cijenjeno, da su ga na gozbama davali (svakom) po čašu.*

¹⁹ Pozivajući se na Varona, tvrdi da je Lukul raspodijelio jednom prilikom rimskim građanima preko 100.000 kongija (1 *congius* = 3,2832 l) grčkog vina, dok ga se na gozbama u kući njegovog oca nije nikada služilo više od po jedne čaše po gostu. Također, Hortenzije je ostavio svom nasljedniku 10.000 cisterni (*dolia*) skupocjenog vina s Hiosa.

se po pravilu podrazumijeva zapremina standardne amfore, približno 26 litara (o rimskim mjerama za vino vidjeti: Aličić, 2017, str. 136–138). Nije moguće da je amfora vina koštala samo dva sestercija. To je suviše malo čak i za najlošije vino.²⁰ Jedino objašnjenje je da je Plinije pogriješio, ili da su cenzori terminom kvadrantal označavali neku drugu jedinicu mjere, vjerojatno rimsku pintu (*sextarius* – 0,546 l).

Više podataka imamo o cijenama vina u prvom vijeku, približno u Plinijevo doba. Kolumela kaže da 7 kuleusa (1 *culles* = 20 amfora, odnosno 525,7 l) vina nižeg kvaliteta košta 2100 sestercija (Columella, *Res rustica*, 3.3.10; vid. i Wilson & Flohr, 2017, str. 38–39). Grafiti i reklamne freske s krčmi iz Pompeja i Herkulaneuma govore o sljedećim cijenama za sekstarij (0,546 l) vina: 1, 2 ili 4 asa ili 1, 3, 4 i 4,5 asa (Duncan-Jones, 1982, str. 46). U tom smislu posebno je ilustrativan reklamni grafit CIL4,1679, koji sadrži sljedeći cjenovnik: 1 as za obično vino, 2 asa za odlično i 4 asa za sekstarij falenskog vina.²¹ I ovo ukazuje da se cijena iz edikta cenzora vjerojatno odnosila na sekstarij vina. Cenzori su izgleda željeli da izjednače cijenu aminejskog s cijenom ostalog kvalitetnog vina.

Najdetaljniju listu vina po geografskom porijeklu (nažalost bez cijena) dao je Plinije Stariji u svom enciklopedijskom djelu *Naturalis Historia* (Plinius, *Nat. Hist.* 14.8). On dijeli italska vina u nekoliko kategorija u zavisnosti od geografskog porijekla. Kad se radi o prvoj kategoriji, Plinije ističe da je pitanje, koje je vino prvorazredno, stvar ukusa (*quam ob rem de principatu se quisque iudicem statuet*), i zatim nabroja koja su bila omiljena vina vladara Julijejsko-Klaudijejske dinastije: nekada su to bili pucinsko (*Pucinum* – omiljeno vino carice Livije) i kekubsko (*Caecubum* – pravilo se od u Plinijevo vrijeme izumrle sorte), a u Plinijevo vrijeme setinsko (*Setinum* – omiljeno

---

²⁰ Naime, u Rimu u drugom vijeku cijena amfore dobrog vina je po nekim podacima varirala između 61–88,5 sestercija, dok su se cijene različitih vrsta vina u Pompejima u prvom vijeku kretale od 12 do 54 sestercija po amfori (Conison, 2012, str. 15–16).

²¹ Na prvi pogled, razlika u cijeni između najjeftinijeg i najskupljeg vina ne djeluje za današnje pojmove visoka. Međutim, ovdje se radi o vinima za masovnu potrošnju koja su se prodavala u krčmi. Rimljani su poznavali i luksuzna vina čije su cijene bile basnoslovne, poput "falernskog opimijanskog stogodišnjeg" koje je posluženo flaširano u finim staklenim amforama na imaginarnoj gozbi bogatog oslobođenika Trimalhiona, Petronius, *Satyricon*, 34. No, kako god stvari stajale, ostaje činjenica da je vino iz Falernuma, makar nemalo nikakvu drugu osobinu koja bi ga izdvajala od ostalih, imalo duplo veću cijenu u odnosu na ostala kvalitetna vina. Uz to, dodajmo da tipično piće nižih društvenih slojeva nije uopće ni bilo vino u pravom smislu te riječi, čak ni ono najlošije, nego osvježavajuća niskoalkoholna pića na bazi sirčeta i otpadaka dobijenih u procesu proizvodnje vina, kao što je čuvena *posca*, koja su koštala još manje od običnog, stonog vina.

vino imperatora Oktavijana Augusta, kao što smo već napomenuli, ali i skoro svih potonjih imperatora). Interesantno je da kultno falernsko vino ubraja u drugu kategoriju (*secunda nobilitas Falerno agro erat*), dodajući da je njegov kvalitet vremenom opao, zbog pohlepe vinogradara koji su više vodili računa o kvantitetu. U treću kategoriju spadaju vina sa Albanskih brda u blizini grada Rima (*at tertiam palmam varie Albana urbi vicina*), sorentinsko vino (*Surrentinum*) iz Napuljskog zaljeva, i vina iz ostalih poznatih vinogorja Lacijuma i Kampanije. Četvrto mjesto na javnim gozbama pripada vinima iz mamertinskog vinogorja u okolini Mesine na Siciliji, čiju je upotrebu na javnim gozbama prvi odobrio Julije Cezar (*quartum curriculum publicis epulis optinuere a Divo Iulio — is enim primus auctoritatem iis dedit, ut epistulis eius apparet — Mamertina circa Messanam in Sicilia genita*). Zatim, bez kategorizacije nabraja poimenično brojna "ostala" (*ex reliquis*) poznata vina iz drugih dijelova Italije i Narbonske Galije. (Plinius, *Nat. Hist.* 14.8) Što se tiče "stranih" (tj. provincijskih) vina, ona su također poredana po kvalitetu, ali nisu podijeljena u kategorije kao italska. Dominiraju ona iz Grčke, posebno s otoka Arhipelaga, ali se spominju i vina iz Egipta, Male Azije i drugih regija (Plinius, *Nat. Hist.* 14.9).

Nije u potpunosti jasno na osnovu čega je Plinije rasporedio vrhunska italska vina u četiri kategorije, ali izgleda da to nije učinio na osnovu ličnih preferencija. Izričito kaže da su carevi odredili koja vina ulaze u prvu kategoriju, i djeluje kao da nije oduševljen njihovim izborom. Uz to, ističe da je mesinska vina na "vinsku kartu" javnih banketa prvi uvrstio Julije Cezar. Sve ovo ukazuje na to da je izvjesno, mada ne možemo tvrditi sa sigurnošću, da se radi o nekoj zvaničnoj kategorizaciji koja je primjenjivana na carskom dvoru i na gozbama koje su davali zvaničnici. Koje se vino služilo na banketu, vjerovatno je zavisilo od značaja događaja i ugleda gostiju. Prva kategorija vina bila je ona koja je obavezno služena u prisustvu cara, dok je posljednju kategoriju činilo ono koje je služeno na masovnim gozbama za rimske građane prilikom neke svečanosti.

Argument u prilog ovakvom zaključku je i sličnost Plinijeve liste s drugom poznatom kategorizacijom vina, onom iz Dioklecijanovog Edikta o cijenama (*Edictum de pretiis rerum venalium*), koji je (neuspješno) pokušao da zaustavi inflaciju propisivanjem maksimalnih cijena dobara i usluga za cijelu Imperiju 301. godine. Vinu je posvećeno posebno poglavlje, i to drugo, odmah iza poglavlja o žitaricama i ispred poglavlja o ulju i mesu, što bez sumnje govori o značaju problematike na koju se odnosi:

Edictum de pretiis rerum venalium: De vinis. 1. Piceni Italicum s. unum ж triginta ; 2. Tiburtini Italicum s. unum ж triginta ; 3. Sabini Italicum s. unum ж

triginta ; 4. *Aminnei Italicum s. unum x triginta* ; 5. *Saiti Italicum s. unum x triginta* ; 6. *Surrentini Italicum s. unum x triginta* ; 7. *Falerini Italicum s. unum x triginta* ; 8. *item vini veteris primi gustus Ital. s. unum x viginti quattuor* ; 9. *vini veteris sequentis gustus Ital. s. unum x sedecim* ; 10. *vini rustici Ital. s. unum x octo* ;...²²

U daljem tekstu, koji s aspekta našeg rada nije relevantan, slijede pića napravljena mješavinom vina s raznim sastojcima poput meda, začina i cvjetnih latica, ali i pića koja zapravo i nisu vina u pravom smislu, poput piva.

Vino nije jedina roba koju Edikt klasificira po geografskom porijeklu, ali je njegova klasifikacija svakako najdetaljnija. Edikt je razlikovao sljedeće klase vina: vina iz sedam imenovanih vinogorja (picensko, tiburtinsko, sabinsko, aminejsko, saitsko, sorentinsko i falernsko) koja su se mogla prodavati po cijeni od 30 tadašnjih inflatornih denarija za sekstarij; staro vino prve klase koje je koštalo 24 denarija; staro vino druge klase, 17 denarija; i stono vino (doslovce: *seljačko vino – vinum rusticum*), 8 denarija.²³

Sličnost s Plinijevom kategorizacijom je očigledna. Na prvom mjestu je sada Picensko vino, ali odmah zatim slijede ona iz poznatih vinogorja iz okoline Rima (Tiburtinsko i Sabinsko) te iz drugih poznatih regija Lacijuma i Kampanije (aminejsko, saitsko i sorentinsko)²⁴ koja su zajedno činila treću kategoriju vina kod Plinija. Zanimljivo je da je falernsko vino posljednje spomenuto što bi moglo da znači da je njegov ugled u međuvremenu opao, mada to ne mora biti slučaj, jer je cijena za sva nabrojana vina ista, te redoslijed možda i nema značaja.

---

²² Edikt o cijenama stvari za prodaju: *O vinima*. 1. *Picenskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 2. *Tiburtinskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 3. *Sabinskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 4. *Aminejskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 5. *Saitskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 6. *Sorentinskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 7. *Falernskog, jedna italska pinta, trideset denarija*; 8. *zatim starog vina prve klase, jedna italska pinta, dvadeset četiri denarija*; 9. *starog vina druge klase, jedna italska pinta, sedamnaest denarija*; 10. *stonog vina, jedna italska pinta, osam denarija*; ...

²³ Nije jasno u čemu je razlika između starog vina prve klase i starog vina druge klase u Ediktu o cijenama, te stonog vina; jasno je samo da ovo posljednje nije moralo biti odležalo, ali nije izvjesno da li se i ovdje radi o kategorizaciji po regijama, ili po nekom drugom kriteriju.

²⁴ Skoro sve navedene vinske regije je lako identificirati. Jedino nije sigurno na šta se odnosi termin *saitsko (Saiti) vino*. Vjerojatno je riječ o vinu iz Secije (*Setinum*), koje je svojevremeno, kako navodi Plinije, bilo omiljeno vino imperatora Oktavijana Augusta (Prantl, 2011, str. 371).

4. Vino kao tačno određeni predmet prestacije (*certum*)

Dobro je poznato da vino spada u, kako bi današnji pravници rekli, generične stvari, ili, da se poslužimo rimskom terminologijom, *res quae pondere numero mensura constituitur* – stvari koje se određuju vaganjem, brojanjem i mjeranjem (D.30.47.1; EG.2.9.1; G.2.196; G.30.90, vid. više o tome u Genzmer, 1952; Savagnone, 1952; Casavola, 1954).²⁵

Kada je predmet obligacije individualno određena stvar, potraživanje je uvijek *certum* (tačno određeno), ali kad se radi o generičnoj stvari, ona može biti kako *certum* tako i *incertum*. *Certum* je ono za šta se zna šta je, koliko je i kakvo je (D.45.1.75pr; D.45.1.75.1). Ova podjela ima veliki praktični pravni značaj, prije svega ako se postavlja pitanje da li stvar može biti predmet kondikcije – procesnog sredstva koje se podiže za zahtijevanje tačno određenih stvari koje su se našle u tuđoj imovini bez pravnog osnova.

Ukoliko se radi o generičnoj stvari, *incertum* je kad se ne zna kvalitet i vrsta onoga što se treba predati, npr. kad se kaže prosto da se zahtijeva određena količina vina, a ne kaže se kakvog (*sine qualitate*) (D.45.1.75.1). Dakako, ako se kaže da će se predati određena količina vina iz određenog skladišta (D.30.47.1; D.45.1.75.5), određene cisterne (D.5.1.38; D.35.2.30.4), ili uzgajanog na određenom imanju (D.33.6.5; D.33.6.13), ono postaje *certum*, jer potraživanje na neki način postaje individualizirano.

Međutim, potraživanje generične stvari postaje *certum* i bez individualizacije, ako se odredi preciznije njen kvalitet (*cum qualitate*):

D.45.1.74 Gaius libro octavo ad edictum provinciale *Stipulationum quaedam certae sunt, quaedam incertae. certum est, quod ex ipsa pronuntiatione apparet quid quale quantumque sit, ut ecce aurei decem, fundus Tusculanus, homo Stichus, tritici Africi optimi modii centum, vini Campani optimi amphorae centum.*²⁶

---

²⁵ To nosi sa sobom različite pravne posljedice. Između ostalog, na vino se primjenjuje poznato pravilo o snošenju rizika *genus non perit*. Mada su Rimljani poznavali ovo pravilo, nisu ga nikad izričito formulirali. Navedena regula se ne nalazi u tom obliku u rimskim tekstovima, i plod je srednjovjekovne jurisprudencije.

²⁶ D.45.1.74 Gaj, iz osme knjige o provincijskom ediktu: *Neke stipulacije su tačno određene, druge nisu tačno određene. Određeno je, ono što je iz samog izgovaranja (riječi) jasno šta je kakvo je i koliko je, naprimjer deset zlatnika, zemljište u Tusculumu, rob Stih, sto modija najboljeg afričkog žita, sto amfora najboljeg kampanskog vina*. Beretta (1943) smatra da je riječ *optimi* u ovom i još nekim tekstovima interpolirana od strane Justinijanovih kompilatora, koji nisu razumjeli da je roba u starom Rimu bila vrednovana prosto na osnovu mjesta porijekla i da se nije pra-

Dakle, vino, ali i druga roba poput žita, određeni su kad se, osim naravno količine, znaju još dvije stvari: "geografsko porijeklo" i kategorija kvaliteta. "Geografsko porijeklo" je preduslov. Moramo prvo znati da se zahtijeva kampansko vino, da bismo uopće dalje mogli ugovarati kojeg kvaliteta ono mora biti. Ali određenje "geografskog porijekla" samo po sebi nije dovoljno, potrebno je da se zna i kategorija kvaliteta, i to da se tačno utvrdi:

D.45.1.75.2 Ulpianus libro vicensimo secundo ad edictum *Usque adeo, ut, si quis ita stipulatus sit 'tritici Africi boni modios centum' >'vini Campani boni amphoras centum', incertum videatur stipulari, quia bono melius inveniri potest: quo fit, ut boni appellatio non sit certae rei significativa, cum id, quod bono melius sit, ipsum quoque bonum sit. at cum optimum quisque stipulatur, id stipulari intellegitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet: quae res efficit, ut ea appellatio certi significativasit.*²⁷

Kako smo rekli, specifikacija stvari može se izvršiti putem određivanja npr. iz kojeg skladišta ili cisterne će se zahvatiti vino, ali i određivanjem njegovih osobina – geografskog porijekla i kvaliteta. Međutim, ona može biti učinjena kombinacijom ova dva načina, što može izazvati nedoumice, posebno kod tumačenja legata:

---

vila razlika između, recimo, različitih kategorija kampanskog vina (str. 202–226). Protiv ovog stava je Provera (1955), koji smatra da je pored mjesta porijekla (*luogo di origine*) bilo neophodno da se precizira i kvalitet (str. 1–2). Mišljenje Provere djeluje prihvatljivije. Ako bismo prihvatili postojanje interpolacije u ovom tekstu, onda bismo trebali prihvatiti da ona postoji i u drugim tekstovima u kojima se govori o kvalitetu vina pored mjesta porijekla. Osim toga, termin *kampansko* je suviše uopćen. Postojalo je, kako smo vidjeli, više vrsta vina iz kampanske regije i cijena svih njih nije bila ista. Možda bi stvar stajala drugačije da je mjesto porijekla preciznije određeno, da se govorilo recimo o falenskom vinu, ali to možemo samo da nagađamo. Za interpretaciju teksta D.45.1.74 vid. i Benitez Lopez, 1994, str. 209–211, kao i Fuenteseca Degeneffe, 2008, str. 206–207.

²⁷ D.45.1.75.2 Ulpijan, iz dvadeset druge knjige o ediktu: *Sve dovde, recimo, ako neko ovako bude obavezan stipulacijom 'sto modija dobrog afričkog žita' >'sto amfora dobrog kampanskog vina', smatra se da nije stipulisano na tačno određeno, jer se može naći bolje od dobrog; iz čega proizlazi, da naziv dobro nema značenje tačno određene stvari, jer ono, što je bolje od dobrog, i samo je dobro. A ako je neko stipulirao najbolje, smatra se da je stipulirano ono, čiji kvalitet pripada prvom rzedu kvaliteta; iz koje stvari proizlazi, da taj naziv ima značenje tačno određenog.* Wolf (1970) smatra, pozivajući se na Beselera, da je dio teksta *quo fit, ut boni appellatio non sit certae rei significativa* interpoliran (str. 192). Ovim pitanjem nećemo se baviti budući da navedeni dio teksta nije od značaja za naše istraživanje. Za analizu ovog teksta vid. i Benitez Lopez, 1994, str. 209 i Provera, 1955, str. 6, nap. 20.

D.33.1.17.1 Labeo libro secundo posteriorum a Iavoleno epitomatorum >'Vini Falerni, quod domi nasceretur, quotannis in annos singulos binos culeos>heres meus Attio dato'. etiam pro eo anno, quo nihil vini natum est, deberi duos culeos, si modo ex vindemia ceterorum annorum dari possit.²⁸

Labeon kaže da je testator naložio nasljedniku da svake godine daje dva kuleusa vina legataru, i to falernskog, koje bude uzgajano na imanju.²⁹ Radi se dakle o legatu buduće stvari. Legirano je vino koje će tek nastati. Ono je određeno na dva načina: po "geografskom porijeklu", kao falernsko, i po načinu kako je pribavljeno, kao domaće vino, tj. vino koje rodi kod kuće (*qui domi nasceretur*). Labeon kaže da ukoliko određene godine nije bilo roda domaćeg falernjaka, nasljednik mora da preda dva kuleusa ukoliko je preostalo vina od prethodnih godina. Ukoliko nije, neće biti u obavezi da preda ništa za tu godinu.³⁰

O "geografskom porijeklu" vina vodi se računa i u sljedećem Prokulovom tekstu:

D.33.6.16pr Proculus libro tertio ex posterioribus Labeonis *Qui vinum Surrentinum in urnalibus habebat diffusum, is tibi vinum legaverat in amphoribus omne. illud quoque vinum, quod in urnalibus fuisset, legatum esse Labeo et Trebatius responderunt.*

1 Cui dulcia legata essent, si nihil aliud testamento significetur, omnia haec esse legata: mulsum passum defrutum et similes potiones, item uvas ficos palmas caricas.

*2 Quod si ita esset legatum: 'vinum amphorarium Aminaeum Graecum et dulcia omnia', nihil inter dulcia, nisi quod potionis fuisset, legatum putat Labeo ex collatione vini amphorarii: quod non improbo.*³¹

---

²⁸ D.33.1.17.1 Labeon, iz druge knjige epitoma o Javolenovim sljedbenicima: >"Falernskog vina, koje bude kod kuće rodilo, svake godine dva kuleusa godišnje moj nasljednik neka daje Atiju." Isto tako za onu godinu, u kojoj ništa vina nije rodilo, treba da duguje dva kuleusa, samo ako se iz berbe od ostalih godina može dati. Vid. Rodriguez Montero 1999, str. 466. nap. 3.

²⁹ Nije jasno da li se radi o imanju koje mu je testator ostavio, ili o njegovom imanju, no to s aspekta našeg istraživanja ionako nije od značaja.

³⁰ Moglo bi se postaviti pitanje da li je geografska odrednica suvišna u ovom slučaju, ali izgleda da ona može imati smisla. Naime, ukoliko ima više vinograda, njegova obaveza se odnosi samo na onaj u Falernumu. Osim toga, ukoliko ne bude više posjedovao to imanje, neće ni biti obavezan da predaje vino, iako posjeduje vinograde u drugim mjestima.

³¹ D.33.6.16pr Prokul, iz treće knjige o Labeonovim sljedbenicima: *Onaj koji je imao Sorentinsko vino natočeno u urne, tebi je legirao sve vino u amforama. Labeon i*

U prvom paragrafu Prokul raspravlja o pitanju, da li, ako je testator legirao sorentinsko vino u amforama, a zapravo je sve vino držao u manjim sudovima tj. urnama, to znači da je vino legirano ili ne? Prokul smatra, pozivajući se na Labeona i Trebacija,³² da vino jeste legirano. Po svemu sudeći, klasični jurisprudenti su smatrali da je ovakvo rješenje u skladu s pretpostavljenom voljom testatora.

U drugom paragrafu Prokul raspravlja situaciju kada su nekome legirana sva slatka vina (*dulcia*). Ukoliko je testator tačno naveo šta se pod time podrazumijeva, onda treba slijediti riječi testamenta. Ako nije, Prokul nabraja koje se sve vrste vina uobičajeno podrazumijevaju pod "slatkim", ali ta rasprava nije od značaja za temu našeg rada.

U trećem paragrafu raspravlja se kombinaciji ove dvije situacije: nekom je legirano amforirano aminejsko grčko vino i sva slatka vina. Prokul kaže, pozivajući se na Labeona, da se u tom slučaju smatra da su legirana samo ona slatka vina koja su nastala miješanjem s amforiranim vinom. Naime, u prethodnom paragrafu, nabrajajući slatka vina, Prokul je spomenuo da se pod time između ostalog podrazumijevaju i razna pića nastala miješanjem vina s drugim sastojcima: začinima, medom itd. Smatra da je namjera testatora bila da legira ne sve slatko vino i sva amforirana vina iz aminejskog vinogorja koja je testator imao, nego samo ona slatka vina koja su nastala mješavinom amforiranog aminejskog vina i drugih sastojaka. Dakle, čisto amforirano aminejsko vino, i slatka vina nastala miješanjem s drugim vinima, nisu ostavljena legatom. Nije navedeno šta je razlog za ovakvo uže tumačenje od strane Labeona, s kojim se slaže i Prokul.

U svakom slučaju, i ovaj primjer pokazuje da je regija odakle je vino poteklo korištena kao način specifikacije stvari prilikom legata generične stvari. La-

---

Trebacije su odgovorili da je i ono vino, koje je bilo u urnama, legirano. 1 Kome su legirana slatka (vina), ako ništa drugo nije u testamentu naznačeno, legirana su mu sva ova: medovina, šira, začinjeno (vino) i slična pića, također (ona od) grožđa, smokava, palmi i sušenog voća. 2 A ako je ovako legirano: 'amforirano aminejsko grčko vino i sva slatka', ništa od slatkih, osim onog što je kao napitak napravljeno miješanjem s amforiranim vinom, Labeon ne smatra da je legirano; što ne mislim da je nerazumno. U ovom radu naveli smo tekst u obliku u kojem ga prihvata većina romanista, prema kojem je ovo Prokulov tekst. Jedino Guarino (1955) navodi verziju po kojoj je autor ovog teksta Javolen, ne navodeći razloge, te je moguće da se radi o grešci (str. 113, nap. 21). Za analizu teksta D.33.6.16pr vidjeti i: Durante, 1983, str. 274; Zazzera, 1972, str. 348–352; Mantovani, 1988, str. 301.

³² Uočljivo je da je Labeonovo ime navedeno prije Trebacija iako je Trebacije stariji, što odstupa od reda uobičajenog kod rimskih juriskonsulta. O mogućim razlozima vid. Guarino, 1955, str. 113, nap. 21.

beon i Prokul ne izražavaju sumnju da vino koje nije iz amijenske regije u ovom slučaju nije predmet legata.

Ako je u ugovoru ili u testamentu, dakle, određeno da se mora predati vino iz određene regije, dužnik to mora izvršiti kako je naznačeno. U protivnom može biti tužen tužbom iz ugovora ili legata. Evo jednog primjera:

D.19.2.11.3 Ulpianus libro trigesimo secundo ad edictum *Qui vinum de Campania transportandum conduxisset, deinde mota a quodam controversia signatum suo et alterius sigillo in apothecam deposuisset, ex locato tenetur, ut locatori possessionem vini sine controversia reddat, nisi culpa conductor careret.*³³

Iako je ovaj pasus kratak, u njemu naveden slučaj je kompliciran i zahtijeva detaljnu analizu.

Zaključen je ugovor o djelu (*locatio conductio operis*). Izvršilac djela (konduktor) je trebao da transportira kampansko vino i da ga preda naručiocu (lokatoru). Međutim, u toku transporta je došlo do nejasnoće jer je vino prevoženo zajedno sa vinom neke druge osobe, i po prispijeću nije se znalo šta kome od tovara pripada.³⁴

Konduktor unajmljen da preveze vino i pratilac drugog tovara odlučili su da, dok se stvar ne riješi, deponiraju sve amfore u skladište i da vrata skladišta zajedno zapečate. To su uradili vjerovatno zato da se ono ne bi u međuvremenu pomiješalo još i s vinom nekog četvrtog lica ili da ga neko ne bi namjerno zamijenio, te da se stvari ne bi dodatno zakomplicirale.

---

³³ D.19.2.11.3 Ulpijan, iz trideset druge knjige o ediktu: *Ko je unajmljen da transportira vino iz Kampanije, pa ga zatim zbog neke nejasnoće zapečaćeno svojim i tuđim pečatom deponira u skladište, bit će odgovoran na osnovu najma, da naručiocu preda posjed vina bez nejasnoće, ako nema krivice na strani izvršioca.*

³⁴ Jasno je da nije došlo do fizičkog miješanja vina (*confusio*), kao recimo ako bi mornari greškom sipali tuđe vino u cisternu u kojoj se nalazilo vino koje pripada drugom licu. Riječ je o nečem drugom. Najvjerojatnije, vino je prevoženo brodom, u neobilježenim amforama koje su se u putu pomiješale tako da se nije znalo koja od njih kome pripadaju. U starom Rimu amfore su uglavnom imale pisane oznake (*tituli picti*) na kojima su bili naznačeni razni podaci poput onih o vrsti, količini, geografskom porijeklu i kvalitetu vina. Na njima se ponekad nalaze i imena proizvođača, trgovca, kupca kome je vino namijenjeno, ili čak proizvođača amfora, i arheolozi nisu uvijek sigurni o kome se radi (Conison, 2012, str. 74–75). O natpisima na uljnim amforama vid. Martinez & Rodríguez, 2010, str. 41 i dalje. No, amfore nisu uvijek bile obilježene, a do zabune je moglo doći i iz drugih razloga, recimo ako su se natpisi izbrisali, ili ako su oba lica u pitanju imala isto ime.

Pečaćenje stvari putem voštanih pečata (*signa*) stranaka ili svjedoka i lanenog konca – jemstvenika (*linum*) u skladište, sanduk, posudu ili vreću, bio je u starom Rimu (a često je to i danas) uobičajeni postupak u mnogim situacijama radi osiguranja netaknutosti sadržaja.³⁵

No, lice unajmljeno da preveze vino je izgleda smatralo da je na ovaj način i izvršilo svoju obavezu, pozivajući naručioca da sam riješi nedoumicu oko toga koje su čije amfore. Lokator je odbio neuredno ponuđenu prestaciju, i nema sumnje da je to učinio s punim pravom.³⁶

Dakle, nije upitno da lokator može da tuži konduktora. Pravno pitanje koje Ulpijan razmatra je vjerovatno bilo približno ovako formulirano: kojom tužbom to treba da učini, i šta njome može da zahtijeva?

Ulpijan smatra da se može podići osnovna tužba iz ugovora: *actio locati*. Dakle, bio konduktor kriv ili ne, ne može se podići ni jedna tužba iz delikta.³⁷

Drugo je pitanje, šta se njome može zahtijevati? Njome se može zahtijevati predaja vina bez nejasnoće (*sine controversia*), *izuzev* ako je konduktor kriv.

---

³⁵ Vreće s novcem su se po pravilu pečatile prilikom predaje u ostavu (D.16.3.29pr, D.16.3.26.2, PS.2.12.5). Ulpijan na jednom mjestu spominje zapečaćeni sanduk (*cista*) sa stvarima ostavljenim u ostavu (D.16.3.1.41). Očigledno, stvari su se držale zapečaćene da se ne bi pomiješale s tuđima ili da bi postojala veća izvjesnost da depozitar neće da ih koristi, a ujedno i kao dokaz o netaknutosti sadržaja.

³⁶ Ovo podsjeća na postupak jednog kupca koji spominje Scevola, koji je zapečatio vreću s novcem u situaciji kada je prodavac izbjegavao da preuzme isplatu (D.18.3.8). Međutim, u ovom slučaju radilo se o zakašnjenju (docnji) povjerioca, i dužnik je vjerovatno htio da položi novac u sudski depozit. U našem slučaju docnje povjerioca nema jer nije ponuđena uredna prestacija, te je on imao pravo da je odbije. Čak i da je skladište zapečaćeno pečatom naručioca, diskutabilno je pitanje da li bi se smatralo da li je vino predato ili ne. U čuvenom tekstu D.18.6.1 koji se odnosi na prodaju vina Ulpijan, između ostalog, kaže da će rizik za propast vina u slučaju kupovine na probu (*emtio ad gustum*) biti i dalje na prodavcu dokle god vino ne bude degustirano od strane kupca, čak i nakon što je kupac zapečatio cisternu svojim pečatom. On to obrazlaže, pozivajući se na Labeona, time što se sud s vinom češće pečati zato da se ne bi greškom zamijenio za drugi, nego da bi se smatralo da je predat. No, on navodi i suprotno mišljenje pravnika Trebacija, koji je mislio da se treba smatrati da je vino predato ako je zapečaćeno pečatom kupca.

³⁷ U ovom slučaju nema zle namjere te se ne može govoriti o postojanju prevare ili krađe. Nema ni protivpravno nanijete štete (*damnum iniuria datum*) jer vino nije oštećeno ili uništeno. U nekim drugim slučajevima, recimo prosipanja vina ili prljanja ili miješanja s drugim sastojcima, smatralo bi se da je vino *corruptum* (*pokvareno*), što se moglo uklopiti u šire tumačenje riječi *ruptum* (*uništeno*) iz Akvilijeovog zakona (D.9.2.27.15; D.9.2.27.pr; G.3.217; I.4.3.13) te se u takvim slučajevima mogla podići akvilijanska tužba.

Kontroverza je u ovom slučaju najvjerovatnije nastala ne oko kvaliteta nego oko geografskog porijekla vina. Naručilac je, kako Ulpijan jasno kaže, želio vino iz Kampanije. Dakle, konduktor mora da naručiocu preda vino iz te regije. Hoće li riješiti nesporazum i uspjeti da identificira vino, ili će naručiti drugo iz te regije, vjerovatno nije od značaja.

Ulpijan kaže da će se predaja vina bez nejasnoće moći zahtijevati ako u cijeloj stvari nema krivice dužnika. Nije rečeno šta se još može zahtijevati ako je konduktor kriv, recimo ako su se amfore pomiješale zbog njegove nemarnosti, ali je izvjesno da se misli na naknadu štete koju je povjerilac eventualno pretrpio.

U situaciji kad je konduktor kriv stvar je jasna: biće tužen tužbom iz ugovora i morat će i da preda vino bez neizvjesnosti i da nadoknadi i štetu koju je povjerilac pretrpio. Ali problem predstavlja druga situacija, u kojoj dužnik nije kriv i zato treba samo da preda vino *sine controversia*, bez naknade štete. O kojoj se tužbi ovdje radi? Moguća su dva tumačenja.

Prvo, po kome se i u ovom slučaju radi o *actio locati*, zastupaju autori koji smatraju da je u rimskom pravu lokator mogao odgovarati za kustodiju, s tim što u tom slučaju nije morao da naknadi štetu nego samo vrijednost stvari (Molnar, 1982, str. 604).

Drugo, po kome se ovdje ne radi o *actio locati* nego o nekom drugom procesnom sredstvu kojim se zahtijeva predaja stvari bez naknade štete, i to vjerovatno o tužbi za iznošenje stvari na uvid (*ad exhibendum*). Ovaj stav zastupaju autori koji smatraju da se po *actio locati* nije moglo odgovarati bez krivice (Du Plessis, 2012, str. 93–94).

Rješenje ovog problema prevazilazi okvire ovog rada, te se njime nećemo baviti. Možemo samo konstatirati ono što iz teksta D.19.2.11.3 proizlazi kao nesumnjivo. U slučaju nejasnoće oko geografskog porijekla vina koje transportira, izvršilac djela dužan je da preda vino bez nejasnoće ili naknadi njegovu vrijednost ako je do nejasnoće došlo bez njegove krivice. Ostaje otvoreno pitanje kojim procesnim sredstvom može biti tužen u tom slučaju. A ako je za to kriv, mora da naknadi i štetu koju je naručilac djela pretrpio, i to po osnovu tužbe iz ugovora o djelu.

Dakle, uvijek kada je u obligaciji naznačeno geografsko porijeklo vina koje treba da bude predato, smatrat će se da je dužnik izvršio svoje obavezu samo ako je predao vino iz zahtijevanog vinogorja, i to *sine controversia*. No, s druge strane, ako to nije izričito ugovoreno, a povjerilac zahtijeva vino

određenog geografskog porijekla, smatrat će se da zahtijeva više nego što ima pravo, odnosno postojaće *plus petitio*:

I.4.6.33D *Huic autem, qui loco plus petere intellegitur, proximus est is qui causa plus petit: ut ecce si quis ita a te stipulatus sit hominem Stichum aut decem aureos dare spondes?, deinde alterutrum petat, veluti hominem tantum aut decem tantum. ideo autem plus petere intellegitur, quia in eo genere stipulationis promissoris est electio, utrum pecuniam an hominem solvere velit: qui igitur pecuniam tantum vel hominem tantum sibi dari oportere intendit, eripit electionem adversario et eo modo suam quidem meliorem condicionem facit, adversarii vero sui deteriolem. Qua de causa talis in ea re prodita est actio, ut quis intendat hominem Stichum aut aureos decem sibi dari oportere, id est ut eodem modo peteret, quo stipulatus est. praeterea si quis generaliter hominem stipulatus sit et specialiter Stichum petat, aut generaliter vinum stipulatus specialiter Campanum petat, aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyrium petat: plus petere intellegitur, quia electionem adversario tollit, cui stipulationis iure liberum fuit aliud solvere, quam quod peteretur. quin etiam licet vilissimum sit quod quis petat, nihilo minus plus petere intellegitur, quia saepe accidit, ut promissori facilius sit illud solvere, quod maioris pretii est.*³⁸

Ovaj tekst iz Justinijanovih Institucija nastao je proširivanjem teksta G.4.53.D iz Gajevih Institucija, možda materijalom preuzetim iz drugih klasičnih tekstova. Tekst se bavi problematikom *causa plus petitio* (zahtijevanja više u pravnom osnovu). Riječ je o situaciji kada povjerilac formulira tužbu tako da oduzima mogućnost dužniku da izabere jedan od više načina ispunjenja. Do toga dolazi kada zahtijeva jednu od prestacija iz alternativne obligacije kod koje je izbor na dužniku, ili kada zahtijeva tačno određenu stvar

---

³⁸ I.4.6.33D *Onaj pak, za koga se smatra da zahtijeva više u mjestu, sličan je onome koji zahtijeva više u osnovu; recimo ako onaj kome si se obavezao stipulacijom ovako "da li se obavezuješ da predaš roba Stiha ili deset zlatnika?", zatim zahtijeva jedno od ta dva, naprimjer samo roba ili samo deset (zlatnika). Međutim isto tako se smatra da zahtijeva više, jer u toj vrsti stipulacija promisoru pripada izbor, da li hoće da isplati novac ili roba; ko dakle zahtijeva da mu se dā samo novac ili samo rob, taj oduzima izbor suprotnoj strani i na taj način čini svoju poziciju boljom, a drugoj strani lošijom. Iz tog razloga u toj stvari je data tužba, kojom neko zahtijeva da mu bude predat rob Stih ili deset zlatnika, to jest da zahtijeva na onaj način, koji je ugovoren. Osim toga ako neko uopćeno stipulira roba pa posebno zahtijeva Stiha, ili uopćeno stipulira vino pa posebno zahtijeva kampansko, ili uopćeno stipulira purpur, pa onda posebno zahtijeva tirski; smatra se da zahtijeva više, jer oduzima mogućnost izbora drugoj strani, koja je po pravu stipulacije bila slobodna da isplati nešto drugo, umjesto onog što je zahtijevano. Štaviše i ako je jeftinije ono što neko zahtijeva, ništa manje se ne smatra da se zahtijeva više, jer se često događa, da je promisoru lakše isplatiti ono, što ima veću cijenu. Vid. Provera, 1955, str. 2 i str. 6-7.*

u generičnoj obligaciji, ili kada zahtijeva određenu vrstu generične stvari koja nije bila ugovorena. U pogledu ovog posljednjeg, navode se dva primjera: *kada uopćeno stipulira vino pa posebno zahtijeva kampansko, ili uopćeno purpur, pa onda zahtijeva posebno tirski*. Gaj je naveo samo primjer s tirskim purpustom, primjer s kampanskim vinom su dodali Justinijanovi kompilatori. Ovo pokazuje da je ideja o specifikaciji stvari putem geografskog porijekla opstala u svijesti pravnika do Justinijanovog doba.

5. Zaključak

U rimskom zakonodavstvu može se uočiti relativno konstantna tendencija da se prilikom donošenja propisa koji se odnose na uzgajanje loze i promet vina vodi računa o zaštiti italske proizvodnje vina, posebno one u regijama Lacijuma i Kampanije, od konkurencije vina iz provincija. Ta tendencija može se uočiti već u vrijeme pozne republike na osnovu jednog podatka koji navodi Ciceron. Iako Domicijanov edikt o ograničenju proizvodnje vina i Dioklecijanov edikt o cijenama (u dijelu koji se odnosi na vino) nisu imali za prevashodni cilj zaštitu italske poljoprivrede, u njima je ipak uočljiva protekcionistička crta. Na osnovu Plinijevog djela čini se da na zvaničnim banketima i javnim gozbama nisu služena vina proizvedena van Italije i Sicilije. Iako je poznato da su i druge regije Imperije imale ekskluzivna vina, poput grčkog otoka Hios, rimski zakonodavac njihovoj zaštiti nije nikad poklonio posebnu pažnju. U čisto pravnom smislu, pod vrhunskim vinom se po pravilu podrazumijevalo samo italsko.

Geografsko porijeklo vina moglo je značajno utjecati na cijenu vina tokom najvećeg dijela rimske historije, o čemu svjedoče kako pravni tako i literarni izvori. Odnos cijena falernskog i drugih vina iz poznatih vinogorja i običnog vina relativno malo se promijenio u periodu za koji imamo podatke, od sredine prvog do početka četvrtog vijeka. Vino iz poznatih vinogorja je vrijedilo otprilike četiri puta više od običnog vina, i dvostruko više od ostalog kvalitetnog vina. I prilikom pokušaja ograničavanja cijena u Dioklecijanovom ediktu o tome se vodilo računa.

I klasični rimski pravници su vodili računa o tome da je vino iz poznatih vinogorja bilo skupo. Shodno tome razvili su pravila o tumačenju volje stranke u situaciji kada se u pravnom poslu spominje mjesto ili regija proizvodnje vina. Mada su i neki drugi proizvodi bili određivani po mjestu ili regiji proizvodnje (poput tirskog purpura ili afričkog žita), vino je roba o kojoj se najčešće raspravlja s ovog aspekta. Geografsko porijeklo bilo je jedan od uslova da bi vino, kao generična stvar, bilo tačno određen (*certum*) predmet presta-

cije. Da bi nešto bilo *certum*, mora se znati šta je, koliko je i kakvo je. Ovo posljednje kad se radi o vinu podrazumijeva dvije stvari: da mora biti tačno utvrđena njegova kategorija kvaliteta i regija proizvodnje.

Činjenica da je predmet prestacije tačno određen nosi sa sobom važne pravne posljedice. Prije svega, ono može biti predmet *condictio certi*. Osim toga, izvršenje obaveze suprotno preciznijem određenju, tj. predaja vina iz druge regije ili neizvjesnog porijekla, smatra se neurednim izvršenjem obligacije i povjerilac tako ponuđenu prestaciju nije dužan prihvatiti. Međutim, ako povjerilac tužbom zahtijeva predaju vina iz određene regije iako to nije ugovoreno, postojaće *plus petitio*, sa svim posljedicama koje to nosi.

Na kraju, treba istaći da Rimljani uprkos svemu navedenom nisu nikad izgradili opći koncept "geografskog porijekla", pa čak nemaju ni opći termin kojim bi takvu kategoriju označili. Oni jednostavno govore npr. o falernskom, sorentinskom ili kampanskom vinu. Također, način na koji oni gledaju na ovu problematiku je potpuno drugačiji u odnosu na onaj na koji je posmatraju savremeni pravници. Danas se na geografsko porijeklo proizvoda gleda uglavnom kroz prizmu "zaštićene geografske oznake porijekla". U pitanju je moderni institut koji spada u oblast "intelektualnog vlasništva", koji se u evropsko-kontinentalnom pravu razvio relativno nedavno, pod snažnim utjecajem anglosaksonskog prava, i koji niti rimsko niti druga stara prava nisu poznavali. Ideja o pravnoj zaštiti proizvođača od konkurenata koji uzgajaju vino pod istim imenom u drugim regijama, u starom Rimu nije postojala. Jedini koji je mogao uživati zaštitu u takvoj situaciji bio je povjerilac u obligaciji, i to, kako smo vidjeli, općim institutima obligacionog prava: tužbama i prigovorima zbog neizvršenja ili neurednog izvršenja prestacije, a vjerovatno i zbog prevare ili zablude.³⁹

Bibliografija

1. Aličić, S. (2017). Vinske posude (*vasa vinaria*) u rimskom pravu. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1(65), 131–150.
2. Arthur, P. & Williams, D. (1992). Campaign wine, Roman Britain and the third century A. D. *Journal of Roman Archeology*, 5, 250–260.

---

³⁹ Što se tiče ovog posljednjeg, u izvorima nema ni jednog primjera odgovornosti dužnika zbog prevare u situaciji ako bi povjerioca obmanuo u pogledu geografskog porijekla vina. Također, ne govori se ni o poništenju ugovora u slučaju zablude o porijeklu vina. Ali, s druge strane, izvori ne daju ni razloga za sumnju da bi u takvim slučajevima licu u pitanju bila pružena pravna zaštita.

3. Benitez Lopez, M. M. (1994). *La venta de vino y otras mercancias en la jurisprudencia romana*. Madrid: Dykinson.
4. Beretta, P. (1943). Qualitas e bonitas nell'obbligazione di genere. II Intorno alla formula edittale della *condictio certae rei*, *Studia et documenta historiae et iuris*, 9, 202–226.
5. Blázquez Martínez, B. & Remesal Rodríguez, J. (2010). *Estudios sobre el Monte Testaccio (Roma)*, Barcelona: Universidad de Barcelona.
6. Bonamente, M. (1980). Leggi suntuarie e le loro motivazioni. *Tra Grecia e Roma: temi antichi e metodologie moderne*, Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani, 67–92.
7. Casavola, F. (1954). *Emptio pondere numero mensura*. *Scritti giur. per il centenario della casa ed. Jovene*, Napoli: Jovene, 551–580.
8. Clemente, G. (1981). Le leggi sul lusso e la società romana tra il III e il II secolo a. C. *Società romana e la produzione schiavistica*, Bari: Laterza, vol. III, 1–14.
9. Conison, A. (2012). *The Organization of Rome's Wine Trade*, (doktorska disertacija), University of Michigan.
10. Cracco Ruggini, L. (1998), Roma e il vino norditalico, *La mémoire perdue. Recherches sur l'administration romaine*, Roma, 345–364.
11. Duncan-Jones, R. (1982). *The Economy of the Roman Empire: Quantitative Studies*, Cambridge: Cambridge University Press.
12. Durante, V. (1983). Questioni di giurisprudenza tardo-repubblicana [Atti di un seminario. A cura di G. G. Archi. Firenze 27-28 maggio 1983]., *IVRA*, 34, 274.
13. Eitrem, S. & Amundsen, L. (1957). Sale of Wine on Delivery P. Osl. inv. no. 1440, *Eos*, 48.2, [*Symbolae Raphaeli Taubenschlag dedicatae III*], 77–81.
14. Fott, D. (2014). Skepticism about Natural Right in Cicero's *De Republica*, *Etica & Politica/Ethics & Politics*, XVI (2), 233–252.
15. Fuenteseca Degeneffe, M. (2008). Dare facerre oportere y los orígenes de la obligatio ex contractu, *RIDA*, 55, 203–239.
16. Genzmer, E. (1952). Pondere, numero, mensura, *AHDO-RIDA*, 1, 469–949.
17. Guarino, A. (1955). Labeone giurista meridionale [Rielaborazione del redazionale di Labeo I (1955) 5 s. e dell'articolo apparso ivi, con lo stesso titolo di questo, a. p. 49. s.]. *Pagine di diritto romano*, 5, 109–124.

18. Hanemaayer, F. (1968). Loan of Wine, *Antidoron M. David*, Lugdunum Batavarum, 1968, 28–30.
19. Jakab, É. (1999b). Guarantee and Jars in Sales of Wine on Delivery". *Journal of Juristic Papyrology*, 29, 33–44.
20. Jakab, É. (1999a). Vinum effundere in Ulp. D.18.6.1.3, *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, 116, 71–111.
21. Jakab, É. (2002). Ein fundus cum instrumentu legatus und der "Verbliebene Wein": Scevola D.33.7.27.3. *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, 119, 177–211.
22. Jakab, É. (2004). Periculum und Praxis: Vertragliche Abreden beim Verkauf von Wein, *Zeitschrift der Savigny Stiftung* 121, 189–232.
23. Jakab, É. (2009). *Risikomanagement beim Weinverkauf, Periculum und praxis im Imperium Romanum*, München: Verlag C. H. Beck.
24. Jakab, É. (2003). Wo gärt der verkaufte Wein? Zur Deutung der Weinleinführungskäufe in der graeco-ägyptischen Papyri. *Symposion 1997, Vorträge zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte*, 295–318.
25. Kehoe, D. P. (1988). *The Economics of Agriculture on Roman Imperial Estates in North Africa*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
26. von Lübtow, U. (1956-1957). Catos leges venditioni et locationi dictae, *EOS*, 3, 227–241.
27. Manfredini, A. D. (1988). Costantino la Tabernaria e il vino, *Accademia Romanistica Costantiniana. VII Convegno, 1985, Napoli*, 326–341.
28. Mantovani, D. (1988). Sull' origine dei "libri posteriores" di Labeone, *LABEO*, 34, 271–322.
29. Marzano, A. (2007). *Roman Villas in Central Italy: A Social and Economic History*, Leiden-Boston: Columbia Studies in the Classical Tradition.
30. Maškin N. A. (2005). *Istorija starog Rima*. Beograd: Naučna KMD.
31. Mckinlay, A. P. (1953). Wine and the law in ancient times. *Studies Robinson*, 2, 858–867.
32. Molnar, I. (1982). Verantwortung und Gefahrtragung bei der locatio conductio zur Zeit des Prinzipats, *Aufstieg u. Niedergang*, 2/14, Berlin-New York: De Gruyter, 583–680.

33. Olszak, N. (1990). *Emptio ad gustum: la vente à la dégustation de l'antiquité à l'article 1587 du Code civil*, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 58, 361–268.
34. Pennitz, M. (1994). Die Gefahrtragung beim Weinverkauf im klassischen römischen Recht. *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 62, 251–296.
35. du Plessis, P. (2012). *Letting and Hiring in Roman Legal Thought: 27 BCE – 284 CE*, Leiden – Boston: Brill.
36. Prantl, M. (2011). Diocletian's Edict on Maximum Prices of 301 AD. A fragment found in Aigeira, *Historia scribere*, 3, 359–398.
37. Provera, G. (1955). Corrispondenze tra „stipulatio“ ed „intentio“ (riflessioni su Gai., *inst.* 4.53d). *Collana della Rivista di Diritto Romano – Giuseppe Provera, Scritti giuridici*, 1–9. Preuzeto 13. 8. 2017. sa: <http://www.ledonline.it/rivistadidirittoromano/scrittiprovera.html>
38. Rodriguez Montero, R. P. (1999). La carta de Seya: problemática jurídica de una epístola peculiar. *RIDA*, 46, 465–497.
39. Savagnone, G. (1952). La categoria delle „res fungibiles“. *BIDR*, 55–56, 18–64.
40. Silver, M. (2011). A fiscalist interpretation of De Republica 3.16. *PHOENIX, by Classical Association of Canada*, Vol. 65, No. ½, Spring-Summer/printemps-été 2011, 66–73.
41. Van Oyen, H. (1968). Acknowledgement of a debt concerning replacement of bad wine, *Antidoron M. David, Lugdunum Batavarum*, 77–80.
42. Wilson, A. & Flohr, M. (2017). *The Economy of Pompeii*. Oxford: Oxford University Press.
43. Wolf, J. G. (1970). *Causa stipulationis*, Köln-Wien: Böhlau.
44. Yaron, R. (1959). Sale of Wine, *Studies in the Roman Law of Sale [Dedicated to the memory of Francis de Zulueta]*, 71–77.
45. Zazzera, S. (1972). Brevi note sul legato di vino. *Labeo*, 18, 348–352.

Izvori

Corpus iuris civilis
Digesta
D.5.1.38
D.9.2.27pr

D.9.2.27.15
D.16.3.1.41
D.16.3.26.2
D.16.3.29pr
D.18.3.8
D.18.6.1
D.19.2.11.3
D.19.2.11.3
D.30.47.1
D.33.1.17.1
D.35.2.30.4
D.33.6.13
D.33.6.16pr
D.33.6.5
D.45.1.74
D.45.1.75pr
D.45.1.75.1
D.45.1.75.2
D.45.1.75.5

Institutiones

I.4.3.13
I.4.6.33D

Fontes iuris romani ante Iustiniani

Gai Institutiones

G.2.196
G.3.90
G.3.217
G.4.53.D

Edictum de pretiis rerum venalium

EP. II

Pauli Sententiae

PS.2.12.5

Epitomae Gai

EG.2.9.1

Literarni izvori

Aurelius Victor, *Epitomae de Caesaribus* 37.3

Cato, *De agri cultura*, 1.7
Cicero, *De republica*
Columella, *Res rustica*, 3.7.2
Eutropius, *Breviarium*, 9.17
Hieronimus, *Chron.* 91–92
Petronius, *Satyricon*, 34
Philostratus, *Vitae sophistarum*, 521
Plinius, *Nat. Hist.* 14.8
Plinius, *Nat. Hist.* 14.9
Plinius, *Nat. Hist.* 14.16
Plinius, *Nat. Hist.* 14.17
Statius, *Silvae* 4.3.11-12
Suet, *Domit.* 7.2

Epigrafski izvori
CIL4,1679

Dr. Samir Aličić

Assistant Professor

University of Istočno Sarajevo Faculty of Law

"GEOGRAPHIC ORIGIN" OF WINE IN ROMAN LAW

Summary

The subject of research are Roman legal texts that mention the region or place of origin of wine. The goal of the paper is to determine what type of legal significance the "geographic origin" has in Roman law. The author believes that the question from which region the wine originates is significant from three aspects: protection of Italian wine growing from the competition from provinces through protectionist measures, wine prices, and more precise definition of wine as generically specified prestation in obligation. Despite the fact that they took care of the place of origin of wine, Roman jurists did not construct a general term of "geographic origin."

Keywords: Roman law, wine, geographic origin, generic matter, price, obligatio incerta, purchase and sale, legatee